

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
ТОМ 108, 2025

ЛАТИНСКИ ДЕЗЕРТЬОРИ В АРМИИТЕ НА
МЕСТНИТЕ БАЛКАНСКИ ВЛАДЕТЕЛИ (1210 – 1238)

ДОЦ. Д-Р ВЛАДИСЛАВ ИВАНОВ

Институт за балканистика с Център по тракология – Българска академия на науките

Ул. „Московска“ № 45, София 1000, България

<https://orcid.org/0000-0001-9727-3176>

ivanov@balkanstudies.bg

<https://doi.org/10.60053/GSU.IF.1.108.118-142>

Получено 2025-06-16; рецензирано 2025-06-25; прието 2025-07-26; публикувано онлайн 2025-11-25

Проучването е осъществено в рамките на научноизследователски проект „Всекидневие и културни трансфери на Балканите (VI – XVI в.)“, разработван от Института за балканистика с Център по тракология при БАН и Византоложкия институт при САНУ в рамките на двустранна спогодба между Българската академия на науките и Сръбската академия на науките и изкуствата.

Авторът(ите), 2025 г. Публикувано от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ от името на Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Статията се предоставя под отворен достъп и се разпространява съгласно условията на лиценза Creative Commons Attribution (CC BY 4.0, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), позволяващ неограничено повторно използване, разпространение и възпроизвеждане, при условие че оригиналната статия е цитирана по подходящ начин.

Резюме. Основната цел на материала е да анализира избрани изворови данни, които съобщават за преминаването на войници от армията на Латинската империя в лагера на нейните балкански противници в периода между 1210 и 1238 г. Текстът се спира подробно върху информацията по темата, съдържаща се в съвременни на събитията източници, между които писма от кореспонденцията на римските папи Инокентий III (1198 – 1216) и Григорий IX (1227 – 1241), латинския император Анри дьо Ено (1206 – 1216), римуваната хроника на Филип Мускес (пр. 1220 – 1282) и др. С помощта на съвременни научни методи авторът предлага реконструкция на събитията и причините за преминаването на латинските бойци на страната на местните владетели.

Ключови думи: Латинска империя на Константинопол, Балкани, Анатолия, армии, дезертъри.

* * *

Основната цел на настоящия материал е да анализира избрани изворови данни, които съобщават за преминаването на войници от армията на Латинската империя в лагера на нейните балкански противници в периода между 1210 и 1238 г. Става въпрос преди всичко за информация, съдържаща се в съвременни на събитията източници, между които писма от кореспонденцията на римските папи Инокентий III (1198 – 1216) и Григорий IX (1227 – 1241), латинския император Анри дьо Ено (1206 – 1216), римуваната хроника на Филип Мускес (пр. 1220 – 1282) и др. Изследването не претендира за изчерпателност, като съсредоточава вниманието си върху най-добре документираните примери и тези, които са свързани с българската история. Написването на материала бе провокирано най-вече от липсата на подобни трудове в модерната българска, а и в международната аналитична историография. Темата за дезертърството сред армиите, взели участие в многобройните конфликти между местните владетели и латинските пришълци на Балканите през първата половина на XIII в., все още остава почти неразработена, въпреки наличието на изворова база и повишения през последните години интерес към историята на Латинската империя. Изясняването на причините за преминаването на западноевропейски войници на страната на местните противници на „тяхната“ империя притежава съществена важност за цялостното разбиране на събитията в региона през посочения период, който не без основание е определян като преломен в развитието на отношенията между източноправославното и западното (латинското) християнство, чийто епицентър тогава се намира именно в бившите византийски територии¹.

Всеки изследовател на историята на Латинската империя би трябвало добре да познава постоянните затруднения, които изпитват нейните предводители поради недостатъчния брой на войниците, с които разполагат. Оплаквания по този въпрос повдигат още самите основатели на империята. Максималният брой, който достигат нейните въоръжени сили според съчинението на латинския маршал Жофроа дьо Вилардуен (ок. 1148 – ок. 1213), е „не повече от двадесет хиляди въоръжени мъже“². Посоченият брой всъщност не е никак малък

¹ Вж. напр. ГЮЗЕЛЕВ, Васил. *Папството и българите през Средновековието (IX–XV в.)*. Пловдив: Фондация „Българско историческо наследство“, 2009. ISBN 978-954-91983-4-8; NICOL, Donald. The Papal scandal. In: *Studies in Church History*. Vol. 13. The Orthodox Churches and the West. Oxford: Basil Blackwell, 1976, pp. 145–168. ISBN-10: 0631171800. ISBN-13: 978-0631171805; VACALOPOULOS, Apostolos. *Origins of the Greek nation: The Byzantine period, 1204–1461*. Ian MOLES (trans.). New Brunswick: Rutgers University Press, 1970. ISBN 8135-0659-X.

² ВИЛАРДУЕН, Жофроа дьо. *Завладяването на Константинопол*. Иван БОЖИЛОВ (прев.). София: Наука и изкуство, 1985. УДК 949.5+940.1.

за стандартите на епохата, но той остава такъв за твърде кратко време. В случая Вилардуен има предвид формация, която включва не само наетите от византийския император Алексей IV Ангел (1203 – 1204) въоръжени сили на Четвъртия кръстоносен поход, но и присъединили се към тях през пролетта на 1204 г. жители на Константинопол от западноевропейски произход, които наброяват няколко хиляди души³. Повечето от последните напускат армията веднага след превземането на византийската столица на 13 април 1204 г. и се връщат към предишните си занимания. През следващите седмици и месеци техният пример е последван от някои кръстоносци, които предпочитат да се приберат по родните си места. Онези войници, които все пак решават да останат, се оказват прекалено малко за реализирането на амбициозната програма, която им поставят техните водачи – установяването на контрол над цялата територия на Романия, както тогава наричат Източноримската империя, известна ни днес и под далеч по-късно наложилото се название Византия. Покоряването на обширните провинции е допълнително утежнено от съществуващото недоверие между франките и местното население, което нерядко прераства в открита враждебност⁴. Взаимните негативни чувства биват подхранвани както от съществуващата религиозна схизма между римокатолици и православни, така и от пресните спомени за многобройни кървави сблъсъци⁵. По тези причини новите латински господари разчитат най-вече на войници, които са от същия произход като тях, т.е. западноевропейци, за да осигурят властта си в бившите византийски територии. Независимо от факта, че някои от местните „гърци“⁶ преминават на страната на завоевателите и служат в тяхната армия, последните, както изглежда, никога не им се доверяват напълно и това по-

³ Присъединяването става по време на придобилите антилатински характер бунтове във византийската столица през зимата на 1203 – 1204 г.

⁴ За термините „латинци“ и „франки“, употребявани за означаване на западноевропейците във Византия и останалите православни страни, вж. KAZHDAN, Alexander. *Latins and Franks in Byzantium: Perception and Reality from the Eleventh to the Twelfth Century*. In: *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*. Angeliki LAIOU; Roy MOTTAREDEN (eds.). Washington, DC: Dumbarton Oaks, 2001, pp. 83–100. ISBN 0-88402-277-3; LOCK, Peter. *The Franks in the Aegean, 1204–1500*. New York: Routledge, 1995, repr. 2013, pp. 8–9. ISBN 13: 978-0-582-05139-3 (pbk); *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Vol. 2. Alexander KAZHDAN (gen. ed.). Oxford: Oxford University Press, 1991. ISBN 0-19-504652-8.

⁵ Вж. напр. ИВАНОВ, Владислав. Как се разделя християнският свят? Начало на конфронтацията между православния Изток и католическия Запад. В: *Хармония в различията*. София: Академично издателство За буквите – О писменехъ, 2018, с. 63–70. ISSN 2367-7899.

⁶ По това време, както и доста по-късно, западноевропейците често използват названието „гърци“ или негови производни за означаването на всички източноправославни. Повечето от гръкоговорящите жители на Византия предпочитат да се наричат „ромен“, т.е. римляни – един етноним, който запазва актуалността си на Балканите чак до XIX в., за последното срв. ДЕТРЕЗ, Раймонд. *Не търсят гърци, а ромеи да бъдат. Православната културна общност в Османската империя. XV – XIX в.* София: Кралица Маб, 2015. ISBN 978-954-533-146-6.

ложение се запазва чак до края на латинската власт в Константинопол през 1261 г.⁷

Въпреки всичко изворите регистрират появата на военно сътрудничество между латинци и православни твърде скоро след падането на Константинопол в 1204 г. Редица влиятелни ромейски или български водачи, като например кесаря Теодор Врана (ок. 1170 – ок. 1220) или деспот Алексей Слав (ок. 1190 – ок. 1230), се признават за васали на латинските императори и воюват за тяхната кауза начело на контингенти, съставени от местни бойци. Главна роля за преминаването на противниковата страна в тези случаи играят политическите интереси на местните магнати, които считат, че присъединяването им към латинците може да послужи за собственото им издигане и укрепване. Показателен пример в това отношение представлява поведението на Алексей Слав, който разполага с владения в Родопите, принадлежи към династията на Асеновци и след смъртта на цар Калоян (1197 – 1207) претендира за българския престол, което го вкарва в конфликт с братовчед му цар Борил (1207 – 1218). Латинският император Анри дьо Ено е естествен съюзник на Слав във войната му срещу Борил, но родопският магнат се признава за негов васал едва след като армията на Анри побеждава тази на Борил в битката при Пловдив през 1208 г., независимо че между тях се водят предварителни преговори и императорът предприема поход навътре в българска територия най-вече за да обедини силите си с неговите⁸.

През първите години от съществуването на Латинската империя сведенията за военно сътрудничество между командвани от бивши ромейски и български аристократи местни войници и новата латинска власт са сравнително многобройни, но почти напълно отсъстват данни за преминаване на франкски бойци на противниковата страна. За това има няколко причини, които ще се опитам да обобща в следващите редове. Изворите свидетелстват, че населението на бившите византийски провинции първоначално е обхванато от колеба-

⁷ Вж. напр. ODB, Vol. 2, p. 1184. Показателен пример в това отношение е сведението на съвременния на събитията и добре осведомен хронист Филип Мускес, че по време на българо-никейската обсада на Константинопол през 1235 г. латинците обезоръжават гръцките войници в града, срв. MOUSKÉS, Philippe. *Chronique rimée*, Frédéric A.F. Thomas de REIFFENBERG (dir.). T. 2. Bruxelles: M. Hayez, 1838, p. 614, vs. 29 055–29 056. Но тук трябва да се спомене, че в някои области, където властта на латинците се задържа по-дълго, като например в пелопонеското княжество Ахая, Кипърското кралство или хоспиталиерската държава на Додеканезите, гръкоезичното източноправославно население намира по-успешен *modus vivendi* с пришълците, без да се налага да променя съществено явяванията или обичаите си.

⁸ ВАЛАНСИЕН, Анри дьо. *История на император Анри*. Ивайло БУРОВ (прев.). София: Полис, 2009, [505.]; [545.]; [546.]. ISBN 978-954-796-029-9. Вж. също ЙОРДАНОВ, Калин. *Принцът на Филипопол: непознатият деспот Алексей Слав в светлината на нови открития*. София: ИБЦТ-БАН, Wunderkammer, 2022, с. 20; 126–137. ISBN 978-619-92254-0-0.

ния чия власт трябва да признае – дали тази на побягналите от столицата ромейски василевси⁹ и аристократи, на обявилите се за независими местни магнати, съседните владетели или на представящите се за легитимен приемник на старата империя латински пришълци?¹⁰ Последните наистина не се ползват с добър имидж, но са постигнали блестящи победи, благодарение на които контролират притежаващия огромно символично значение Константинопол¹¹. Освен това разполагат с най-добре организираните към момента въоръжени сили, избягват да налагат драстични промени на съществуващия в провинциите социален ред и се показват сравнително толерантни към онези местни жители, които им се покоряват. Поради това не е учудващо, че мнозинството ромеи в началото предпочитат да сътрудничат на латинската власт¹². В същото време повечето латински войници не знаят почти нищо за обичаите и езиците в тази част на света. Това затруднява комуникацията им с местните и ги кара по-силно да се придържат един към друг. Запазените разкази на съвременници и участници в събитията, като например вече цитираното съчинение на Жофроа дьо Вилардуен и това на пикардийския рицар Робер дьо Клари, показват, че през първите три години от съществуването на Латинската империя (1204 – 1207) дезертьорството на франкските ѝ войници в лагера на местните владетели е почти немислимо¹³.

Сред факторите, които спомагат за първоначалната изолация на пришълците от околното население, трябва да се спомене и покровителството на Латинската империя от страна на върховния религиозен глава на западното

⁹ Избягналите от столицата византийски василевси наистина са няколко: Алексий III Ангел (1195 – 1203) и Алексий V Мурзуфлу (1204), а според някои мнения и един от братята Ласкариси – Константин или Теодор.

¹⁰ Вж. напр. ANGOLD, Michael. *A Byzantine Government in Exile. Government and Society under the Laskarids of Nicaea, 1204–1261*. Oxford: Oxford University Press, 1975, pp. 10–12. ISBN 0198218540.

¹¹ Превземането на Константинопол през 1204 г. е грандиозна победа, която до този момент не е постигана от нито една друга външна сила (от провъзгласяването на града за столица на Римската империя през 330 г. от император Константин Велики (306 – 337)).

¹² Вж. напр. NICOL, Donald. *Op. cit.*, pp. 148–149; LOCK, Peter. *Op. cit.*, pp. 284–290. По този повод съвременният ромейски историограф Никита Хониат, привърженик на антилатинската политика, се възмущава колко лесно и без съпротива през 1204 г. „маркизът [Бонифаций Монфератски] станал господар на най-силните провинции и най-големите градове, които имали по-многобройно население от собствените му войници“. *Nicetae Choniatae Histori.* Vol. 1 (Corpus Fontium Historiae Byzantinae. XI, I, Series Berolensis). Ioannes Aloysius VAN DIETEN (rec.). Berlin: Walter de Gruyter, 1975, 601, 70. ISBN 3-11-004528-1.

¹³ В този период латинците се отнасят отрицателно към постигането на каквито и да е договорки с независимите владетели в бившите византийски територии, към които очевидно причисляват и българския цар Калоян, вж. напр. CLARI, Robert de. *La conquête de Constantinople*. Philippe LAUER (ed.). Paris: Honoré Champion, 1956, [LXIV. – LXV.]; [CVI.]; ВИЛАРДУЕН, Жофроа дьо. *Завладяването на Константинопол*, [391.] – [394.], с. 112–113.

християнство – папа Инокентий III, чисто политическо влияние по това време е в своя апогей. Папството поддържа Латинската империя през целия период на съществуването ѝ, а високата стойност, която ѝ придава, проличава от това, че *de facto* ѝ оказва съдействие дори срещу страна като България, която между 1204 и 1234 г. се намира в уния с Римската църква¹⁴. Подкрепата на Светия престол за латинското управление на Балканите и Мала Азия е мотивирана с възможността чрез него да се прекрати религиозната схизма между католици и православни и да се окаже по-ефикасно съдействие на заплашените от сарацините християнски владения в Сирия и Палестина. Предприетите от Папството мерки придават на военните действия в Романия характера на кръстоносен поход срещу „схизматичите“ и „турците“ (макар в действителност голяма част от тях да се водят против българите униати), и увеличават тяхната популярност в католическите страни.

Поради изтъкнатите причини не изглежда случайно, че най-ранното сведение за опит на франкски войници да минат на страната на местните им балкански противници – или поне да им съдействат – се отнася едва към времето на един от най-ожесточените вътрешни конфликти в Латинската империя – войната между император Анри дьо Ено и т.нар. „ломбардски барони“ от Солунското кралство, започнала в 1208 г. Въпросният епизод от конфликта е описан в продължението на историята на Жофроа дьо Вилардуен, написано от Анри дьо Валансиен. В глава 619. на посоченото съчинение четем как през зимата на 1208 – 1209 г. началниците на ломбардския гарнизон в Сяр чрез пратеници предложили на баила (наместника) на българския цар Борил в недалечния Мелник да му предадат управлявания от тях град. Българският управител приел предложението и потеглил с войниците си от Мелник към Сяр, но преди да успее да стигне дотам, гръцките жители на Сяр пуснали във външната крепост на града отряд на император Анри. По този начин уговореното предаване било осуетено. Според текста на Валансиен ломбардският гарнизон искал да предаде важния и добре укрепен град на наместника на цар Борил, защото „предпочитали да я владее по-скоро той, отколкото императорът“¹⁵. Това обяснение обаче изглежда прекалено наивно и най-вероятно не изчерпва мотивите на бранителите на крепостта. Би било логично те да са сключили някакви допълнителни договорки с българския военачалник, като например той да им осигури защита срещу войската на Анри дьо Ено и бъдеща военна подкрепа за техния метеж. За съжаление, Валансиен не ни дава никакви допъл-

¹⁴ ГЮЗЕЛЕВ, Васил. *Цит. съч.*, с. 141–143.

¹⁵ VALENCIENNES, Henri de. *Histoire de l'empereur Henri de Constantinople*. Jean LONGNON (ed.). Paris: Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1948, [619.], pp. 84 – 85; БАЛАНСИЕН, Анри дьо. *История на император Анри*, [619.], с. 61.

нителни подробности, които да потвърдят или отхвърлят изказаните предположения.

Близко две години по-късно, на 7 декември 1210 г., папа Инокентий III (1198 – 1216) изпраща от Италия писмо до Латинския патриарх на Константинопол Томазо Морозини (1204 – 1211). От неговия текст разбираме, че основният повод за написването му е неотдавнашно дезертиране на значителен брой войници на Латинската империя и присъединяването им към войските на двамата най-силни гръцки или поствизантийски владетели по това време – епирския господар Михаил I Комнин (ок. 1205 – ок. 1215) и никейския василевс Теодор I Ласкарис (1205 – 1221), които воюват срещу империята. В писмото Инокентий III с възмущение изброява някои от антилатинските акции на споменатите владетели, които според него включвали и откровено варварски действия, като разпъването на кръст на католически свещеник и одирането жив на един от най-високопоставените барони на император Анри дьо Ено. По този начин папата индиректно заклеява основния обект на посланието му – „заслепените от алчност латинци“, които решили да минат под знамето на варвари и врагове на правата вяра (римския католицизъм). За финал Инокентий III нарежда на патриарха на Константинопол и подчинените му духовници в империята на Романия да отлъчат от Църквата дезертиралите войници, както и всички останали (франки), които оказвали „подкрепа или услуги на гърците срещу император Анри или неговите хора“.

Цитираното папско послание показва ясно, че преминаването на латински военни на страната на Михаил I Комнин и Теодор I Ласкарис не само било извършено в големи размери, но и се случило почти едновременно в два отделени един от друг региона, разположени съответно в западния и източния край на Латинската империя. Според Инокентий III главна причина за измяната на споменатите войници били по-големите заплати (*stipendia*), които им предложили гръцките владетели спрямо онези, които им давал латинският император. Споменаването на заплатите ни води към допускането, че дезертьорите не били васали на император Анри, а по-скоро негови наемници. Историята на Валансиен споменава на два пъти наемници, които участвали във войската на Анри по време на неговия поход срещу ломбардските барони в земите на Солунското кралство през 1208 – 1209 г. Поради близостта във времето и мястото можем да предположим, че същите тези наемници или част от тях били сред онези латинци, които се присъединили към силите на Михаил I Комнин. Отново поради съвпадение в хронологията някои изследователи допускат, че новите латински войници на епирския владетел били наети от него с венецианско посредничество след договора за васалитет, подписан от Михаил с

Венеция през юни 1210 г.¹⁶ За съжаление, липсват допълнителни доказателства, които да подкрепят или отхвърлят последната хипотеза.

С относително повече данни разполагаме за съдбата на наемниците, преминали през 1210 г. във войската на Теодор I Ласкарис. Най-вероятно именно тяхната история ни разказва текстът на едно често коментирано в научната историография писмо, което император Анри дьо Ено изпраща от Пергам до неговите *universis amicis* в началото на 1212 или 1213 г.¹⁷ Съдбата на формираната от тях военна част привлича вниманието и на други автори от епохата. Така например, историческото съчинение на Георги Акрополит (1217 – 1282) *Χρονική συγγραφή* ни осведомява, че около половин година след изпращането на цитираното по-горе писмо на Инокентий III латинските наемници в никейската войска наброявали около осемстотин конници. Именно те според посочения текст на Акрополит и други извори съставляват основната ударна сила на никейците в битката при гр. Антиохия на р. Меандър през юни 1211 г.¹⁸ Споменатото сражение, завършило с победа на войските на Теодор I Ласкарис срещу тези на турския (селджукски) султан Гияседдин Кейхюсрев I (1205 – 1211), има огромно значение за укрепването на Никейската империя и утвърждаването ѝ като първостепенна сила в региона. Изворите са единодушни, че латинските бойци се сражавали извънредно храбро и дали много жертви в битката, чийто ход бил обърнат в полза на Ласкарис едва след убийството на турския султан. Ромейските историографи обичайно приписват погубването на султана на самия Теодор I, но според турския летописец Ибн Биби (XIII в.) то станало по следния начин: „... някакъв непознат франк, за когото султанът помислил, че е от неговите¹⁹,

¹⁶ LOCK, Peter. *Op. cit.*, p. 60.

¹⁷ В литературата съществуват известни разногласия около точната година, през която е изпратено писмото, за тях вж. по-подробно LONGNON, Jean. La campagne de Henri de Hainaut en Asie Mineure en 1211. *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales de l'Académie royale de Belgique*. T. 34. Bruxelles, 1948, pp. 442–452; VAN TRICHT, Filip. La politique étrangère de l'empire de Constantinople, de 1210 à 1216. Sa position en Méditerranée orientale: problèmes de chronologie et d'interprétation (1re partie). *Moyen age: Revue d'histoire et de philologie*, 2001, vol. 107, no. 2, pp. 221–227. Български превод на писмото има в: *Латински извори за българската история*. (ЛИБИ). Т. 4. Васил ГЮЗЕЛИЕВ (ред.). София: Издателство на БАН, 1981, с. 18–23. УИК 34,89.

¹⁸ *Nicephori Gregorae Byzantina historia: Graece et Latine*. Vol. 1. Ludwig SCHOPEN (ed.). Bonn: Weber, 1829, p. 19; AKROPOLITES, George. *The History*. Ruth MACRIDES (introduc., trans. and comment.). Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 130. ISBN 978-0-19-921067-1; AKROPOLIT, Георгий. *История*. П. И. ЖАВОРОНКОВ (пер., вступ. ст., комм. и прил.). Санкт-Петербург: Алерея, 2005, с. 53–54. ISBN 978-5-91419-835-7; SAVVIDES, Alexis G. C. Acropolites and Gregoras on the Byzantine-Seljuk confrontation at Antioch-on-the Maeander (A. D. 1211). English Translation and Commentary. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Vol. 15:26, 1991, p. 96.

¹⁹ Явно, че според Ибн Биби и в селджукската войска през 1211 г. присъствали франкски наемници.

преминал покрай него, след което внезапно се обърнал и с един удар на копие то си изпратил душата му в Рая²⁰. Тъй като версията на Ибн Биби изглежда по-правдоподобна от ромейските, можем да допуснем, че безименният франк, който убил Кейхюсрев I и донесъл победа за Никеиската империя, бил един от преминалите на никейска страна латински наемници.

Някои податки, съдържащи се в цитираните писма на Анри дьо Ено и Инокентий III, дават основание да се предположи, че въпросните бойци се присъединяват към армията на Ласкарис след пленяването и убийството на един от най-прочутите латински военачалници по това време – Пиер дьо Брашийо, когото неговият биограф Жан Лоньон нарича „героят на [Четвъртия] кръстоносен поход, прочут със своята храброст и подвизи [...] сред гърците и българите“²¹. Данните, че Пиер пребивава във Франция през 1209 г.²², показват, че той най-вероятно бил пленен от никейците след завръщането си в Латинската империя през следващата (1210) година. В такъв случай писмото на Инокентий III споменава именно неговото убийство. Приведените латински текстове подсказват съществуването на връзка между пленяването на Пиер дьо Брашийо и дезертирането на франкските наемници в никейския лагер. Това позволява допускането, че дезертърите биха могли да са войници, наети във Франция от Пиер и след това доведени от него в Анатолия да се сражават за латинската кауза срещу никейците. Същата практика за набирането на войници (както наемници, така и кръстоносци) в родната Франция по-късно прилагат по време на посещенията си там латинските императори Пиер дьо Куртене (1216 – 1217), Робер дьо Куртене (1221 – 1228), Жан дьо Бриен (1229 – 1237) и Балдуин II (1228 – 1273).

Най-вероятно отново през 1210 г. Никеийският патриарх Михаил IV Авториан (1208 – 1213/14) и неговият Велик синод адресират писмо до войската на Теодор I Ласкарис, което според съвременните изследователи включва послания, предназначени специално за латинските наемници в нея. Текстът, изглежда, е свързан с обявяването на войната със селджуците, тъй като призовава войниците на никейския василевс да покажат храбростта и доблестта си, за да защитят християнската вяра. Писмото завършва с изречението: „Ние опрощаваме всички грехове на онези от вас, които загинат, сражавайки се в защита на Божиите хора и домовете си“²³. Цитираното опрощение няма аналог в дотогавашната, а и в по-късната практика на византийското духовенство. То всъщност

²⁰ DUDA, Herbert W. *Die Seltschukengeschichte des Ibn Bībī*. Kopenhagen: Munksgaard, 1959, p. 49. Universität Wien FBB Byzantinistik und Neogräzistik 30 098.

²¹ LONGNON, Jean. *Les compagnons de Villehardouin. Recherches sur les croisés de la quatrième croisade*. Genève: Droz, 1978, p. 92. LC: 78385440.

²² *Ibidem*, p. 97.

представлява даването на пълна (пленарна) индулгенция в най-добрите традиции на Римското папство от периода на кръстоносните походи²⁴. Приведените изворови данни и съвпадението в хронологията ме карат да направя още едно допускане – че преминаването на наемниците на страната на Ласкарис поне отчасти се дължало на желанието им да воюват срещу турските „неверници“ и на компрометирането на латинския император чрез сключването на неговия съюзнически договор с турския султан на Икониум (Коня) във времето преди вече споменатата битка при р. Меандър от юни 1211 г.²⁵

Запазена е изворова информация и за по-нататъшната съдба на тези наемници, но поради това, че тя не допринася особено за изясняването на причините им за минаването на служба при никейския василевс и ограниченията в обема на настоящия материал, сега ще премина към данните за няколко по-късни случая на латинско „дезертьорство“ в лагера на местните владетели. След ненадейната кончина на Анри дьо Ено през 1216 г. Латинската империя претърпява няколко последователни тежки поражения във войните със своите съседи. Като резултат по време на управлението на Робер дьо Куртене империята губи почти всички свои територии в Европа и Азия, запазвайки само част от Тракия и отдалечените княжества на Атина и Ахая, които нямат сухопътна връзка със столицата. Военните неуспехи несъмнено стимулират преминаването на латинските наемници на противниковата страна, което е неколkokратно засвидетелствано в съвременните извори²⁶. Проблемите с войската са споменати от Робер в едно писмо, което той изпраща на папа Григорий IX към края на управлението си. В посоченото послание императорът пише, че неговата държава се намира „в затруднено положение“ и „са останали само няколко източника, от които да се издържат войниците за защита на империята, а тези източници са толкова слаби и бедни, че докато самите бойци не могат да бъдат осигурени от тях с достатъчно заплащане, те биват принудени да изоставят земята [която охраняват] за най-голяма вреда на самата империя“²⁷.

²³ OIKONOMIDES, Nicolas. Cinq actes inédits du patriarche Michel Autôreianos. *Revue des études byzantines*, 25, 1967, pp. 115–117.

²⁴ KYRIAKIDIS, S. Crusaders and mercenaries: the west-European soldiers of the Laskarids of Nicaea (1204–1258). *Mediterranean Historical Review*, 2014, vol. 29, no. 2, p. 144. ISSN 0951-8967. ISSN (Online) 1743-940X.

²⁵ PRINZING, Günter. Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel vom 13. Januar 1212. Überlieferungsgeschichte, Neuedition und Kommentar. *Byzantion*, 43, 1973, p. 414; *ЛИБИ*. Т. 4, с. 21.

²⁶ Вж. напр. *Bullarium Hellenicum. Pope Honorius III's Letters to Frankish Greece and Constantinople*. William O. DUBA; Christopher SCHABEL (eds.). Turnhout: Brepols, 2015, pp. 21–23; 355–357, p. 516, p. 528. ISBN 978-2-503-55464-8.

²⁷ *Les registres de Grégoire IX*. Vol. 1 (1227–1235). Lucien AUVRAY (ed.). Paris: Albert Fontemoing, 1896, p. 23, doc. 47 (Latran, 7 avril 1227).

Проблемите принуждават Робер да отпътува на запад, за да търси съдействие от Папството. Той умира по време на завръщането си през ноември 1227 г. На императорския трон го наследява роденият в Константинопол негов по-малък брат Балдуин II (1228 – 1273), който тогава е едва десет- или единадесетгодишен. Последвалите събития са отлично обобщени от анонимния автор на старофренския текст, известен под названието *Estoire d'Eracles* („История на [император] Ираклий“): „... тъй като земята на Константинопол се намираше в много лошо положение, [нейните] барони проведеха съвет и след като се споразумяха, изпратиха посланици при крал Жан, за да го помолят да дойде и да получи [управлението на] империята“²⁸. В случая латинските барони се опитват да разрешат създалата се кризисна ситуация, като избират за императорски регент и тъст на малолетния Балдуин II бившия йерусалимски крал Жан дьо Бриен (ок. 1170 – 1237), който не само е френцузин (като повечето от тях) и разполага с богат военен опит, но е и фаворит на папа Григорий IX. На 9 април 1229 г. латинските барони и Жан дьо Бриен сключват договор, според който последният не само трябва да получи управлението на Латинската империя, но и да се опита да отвоюва загубените ѝ при войните със съседните държави територии²⁹.

Войнствените намерения на новия император проличават и от договора, който той сключва на 7 април 1231 г. с най-значителния политически партньор на Латинската империя – Венецианската република. С този документ венецианците се задължават да превозят до Константинопол Жан дьо Бриен и цялата му войска, която според текста се състои от петстотин рицари, хиляда и двеста коня и пет хиляди обикновени бойци и членове на свитата му, с „достатъчно на брой“ платноходи (*navigia*) и четиринадесет галери³⁰. Предвиденият размер на войската, която Жан събира най-вече в родната си Франция, е доста значителен

²⁸ Recueil des historiens des croisades publ. par les soins de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (= RHC). *Historiens occidentaux*. T. 2. Paris: Imprimerie impériale, 1859, p. 381.

²⁹ PERRY, Guy. *John of Brienne. King of Jerusalem, Emperor of Constantinople c. 1175–1237*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, pp. 151–152. ISBN 978-1-10704-310-7; VAN TRICHT, Filip. *The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204–1228)*. Peter LONGBOTTOM (trans.). Leiden: Brill, 2011, pp. 294–296. ISBN 978 90 04 20323 5.

³⁰ *Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levante: von neunten bis zum Ausgang des fünfzehnten Jahrhunderts*. T. 2 (1205–1255.). Gottlieb Lukas Friedrich TAFEL; Georg Martin THOMAS (publ.). Wien: Die kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1856, docs. 277–280, pp. 277–299. Споменатите галери най-вероятно не са предназначени за транспорт, а за военни действия по море срещу новопостроения никейски флот, който по това време провежда операции против латинците в района на Проливите и подкрепя въстанието на гърците от о. Крит срещу местните венециански власти, вж. AKROPOLITES, George. *The History*, pp. 165–178; АКРОПОЛИТ, Георгий. *История*, с. 62–66; ЖАВОРОНКОВ, Петр Иванович. *Никейская империя и Запад. Византийский временник*, 36, 1974, с. 105–106.

за епохата и показва недвусмислено плановите му за бъдещи завоевания на Балканите и в Анатолия³¹.

Към края на 1231 г. Жан дьо Бриен пристига в Константинопол начело на армия, чиято численост вероятно не достига предвиденото в договора с Венеция, но за сметка на това е добре екипирана³². Повечето от войниците, които той довежда на изток, вероятно са наемници, независимо от това че папа Григорий IX обещава на присъединилите се към неговия поход същите привилегии като на кръстоносците, отправящи се към Светата земя³³. Изненадващо за всички, макар че разполага със сравнително голяма и добре подготвена военна сила, след пристигането си в Константинопол прославеният военачалник Жан дьо Бриен, вместо веднага да започне похода за възвръщане на загубените латински земи, който се очаква от него, прекарва следващите две години в пълно бездействие. Неговият модерен биограф Дж. Пери смята, че забавянето се дължи на страха на Жан да атакува Никейската империя, но това схващане не намира потвърждение в изворите³⁴. *Estoire d'Eracles* ни предлага друго обяснение: „По времето, когато хората мислели, че [Жан дьо Бриен] ще поведе армията си и ще започне война, той вместо това започнал спорове и дела срещу венецианците“³⁵.

Посоченото забавяне на планираните военни действия от Жан дьо Бриен се проточва от есента на 1231 г. до пролетта на 1233 г. В този период или след повторното оттегляне на силите му в Константинопол, което приключва краткия му поход срещу Никейската империя в района на Проливите през топлите месеци на 1233 г., но най-късно до края на същата година неговата армия бива напусната от почти всички наемници³⁶. По-подробен поглед към причините за това „дезертьорство“ и съдбата на напусналите наемници ни дават няколко

³¹ Жан дьо Бриен се намира във Франция в периода края на 1229 – края на 1230 г., срв. PERRY, Guy. *Op. cit.*, pp. 152–154.

³² Срв. напр. „История на Ираклий“, чийто текст отбелязва, че „крал Жан [дьо Бриен] дошъл [в Константинопол], както бил обещал, водейки със себе си отлична войска“, RHC. *Historiens occidentaux*. Т. 2, р. 381.

³³ PERRY, Guy. *Op. cit.*, p. 152.

³⁴ *Ibidem*, pp. 162–163.

³⁵ RHC. *Historiens occidentaux*. Т. 2, р. 382. Можем само да гадаем за какво са били тези спорове и дела, но съдейки по предишни спорове между венецианците и империята, то вероятно е ставало въпрос за разпределяне на територии и неизплатени части от сумата, дължима от Жан дьо Бриен за транспорта на свитата и войниците му до Константинопол.

³⁶ Това, че става въпрос именно за наемници, е уточнено в донесението на папските пратеници за преговорите в Никея през 1234 г., вж. *The Disputatio of the Latins and the Greeks, 1234*. Jeff BRUBAKER (Introduction, trans., and comment.). Liverpool: Liverpool University Press, 2022, pp. 163 – 164. ISBN (Online) 9781837645572; ЛИБИ. Т. 4, с. 38; PERRY, Guy. *Op. cit.*, pp. 161 – 162.

стиха от римуваната хроника на Филип Мускес, които цитирам тук в български превод: „За да пази империята на Гърция/ отиде там крал Жан./ Там той прекара не знам колко години/ и нито склучи мир, нито води война/ и така накрая загуби почти цялата земя./ Той запази златото и парите си/ и остави войниците да отидат/ обратно в своите земи или другаде./ Той възпря и много други,/ което не беше нито доблестно, нито разумно“³⁷. При описанието на малко по-късни събития (обсадата на Константинопол през 1236 г.) текстът на Мускес уточнява, че напусналите Жан дьо Бриен наемници (или поне голяма част от тях) преминали на служба във Влахия – прозвище, с което в хрониката се означава Второто българско царство. Става въпрос за следните стихове: „Тогава дойде благородна новина,/ че на нашите хора в Константинопол/ са се притекли на помощ с големи сили/ Жофроа дьо Вилардуен³⁸/ и пизанците, и венецианците,/ и генуезците, [които се справиха] много добре./ Защото там се намираше крал Жан,/ който имаше голяма нужда от това./ [Тъй като] заради своето скъперничество беше оставил/ [да си тръгнат] добрите сержанти и декарсите [десетниците],/ и голяма част от рицарите,/ които преминаха оттатък във Влахия./ Защото така постъпва онзи, който не може по-добре³⁹,/ а договорите трябва да се спазват,/ както ни учи [Светото] писание“⁴⁰.

В научната литература се среща мнението, че цитираните стихове на Мускес отразяват две различни напускания на латинската войска от нейни бойци⁴¹. Това предположение несъмнено се дължи на споменаването на отпъ-

³⁷ MOUSKÉS, Philippe. *Op. cit.*, p. 613 (v. 29 029–29 038): Pour garder l’empire de Grèce/ S’en fu alés li rois Jehans./ Là ot esté ne sai qans ans ./ Qu’il n’i ot pais faite ne gierre ./ Ainc perdi priés toute la terre./ Son or garda et ses deniers./ Aler laissa les saudoïers/ U en lor tières u aillors./ S’empesa et les plusiors ./ Quar ce ne fu ne preus ne sens. Тук предлагам нов български превод на стиховете от оригинала, който в някои моменти се различава от предишния превод на Г. Меламед, публикуван у ГЮЗЕЛЕВ, Васил. *Средновековна поезия от и за българите*. София: Захарий Стоянов, 2015, с. 256–257, стих. 29 029 – 29 038. ISBN 978-954-09-0817-5.

³⁸ Владетелят на Княжество Ахая (Пелопонес) Жофроа II дьо Вилардуен (1229 – 1246).

³⁹ Т.е. „така постъпва онзи, който няма по-добър вариант“.

⁴⁰ MOUSKÉS, Philippe. *Op. cit.*, pp. 620–621 (v. 29 238–29 253): Donques revint novele noble/ Que no gens de Coustantinoble/ Soucoru à moult grant hustin/ Joffrois de Vile-Harduin ./ Et Pissant et Venissien/ Et li Genevois moult très-bien ./ Quar li rois Jehans i estoit ./ Ki moult grant mestier en avoit./ Par avarisse avoit laissiés/ Les bons siergans et dékaciés./ Et des cevaliers grant partie ./ Ki passèrent outre en Blaquie ./ Quar ensi fait ki mious ne puet ./ Par convenant faire l’estuet ./ Ce nos ensègne li escriis. Предишен български превод на стиховете у: ГЮЗЕЛЕВ, Васил. *Средновековна поезия...*, с. 259–260, стих. 29 029–29 249. Номерацията на стиховете в посочената публикация на Гюзелев или е сгрешена, или нарочно не следва тази в изданието на барон Де Райфенберг, макар и пак там (с. 275) да е посочено, че за превода е ползвано именно то.

⁴¹ LANGDON, John S. The forgotten Byzantino-Bulgarian assault and siege of Constantinople, 1235–1236, and the breakup of the entente cordiale between John III Ducas Vatatzes and John Asen II in 1236 as background to the genesis of the Hohenstaufen – Vatatzes alliance of 1242. In: *Byzantina kai Metabyzantina*. Vol. 4. Byzantine Studies in Honor of Milton V. Anastos. Speros VRYONIS (ed.). Malibu: Undena Publications, 1985, p. 117. ISBN 0-89003-169-X;

туването им на две различни места в текста на хрониката. Самият аз обаче не откривам в текста никакви индикации за подобно разделяне по следните причини: в първия случай Мускес описва как Жан дьо Бриен „запази златото и парите си и остави войниците да си отидат и [...] възпря много други [бойци да останат в армията на Латинската империя]“, което не било „нито доблестно, нито разумно“, тъй като, продължава поетът, враговете на империята, които той изброява поименно, включително българския цар Йоан Асен II [Ausens] (1218 – 1241) и никейския император Йоан III Дука Ватаци [Vatace] (1221 – 1254), разбрали за напускането на войниците и веднага „тръгнали към Константинопол, за да обсадят крал Жан./ А щом крал Жан узна това/ той призова всичките мъже, с които разполагаше,/ но [вече] нямаше повече от 160 рицари“⁴². Очевидно първото сведение за напускането на наемниците в хрониката служи като обяснение на последвала го във времето атака срещу Константинопол, проведена от силите на формиралата се под ръководството на Асен и Ватаци антилатинска православна коалиция (първото подобно нападение е извършено през 1235 г.)⁴³, както и на това защо Жан дьо Бриен разполагал с толкова малко рицари. Що се отнася до второто споменаване на „дезертиралите“ наемници, което вече цитирахме по-горе, то се намира малко по-нататък в текста при описанието на събития от следващата, 1236 г. Целта на второто споменаване е не да покаже ново напускане на войската от „добрите сержанти и декарсите [десетниците], и голяма част от рицарите, които преминаха оттатък във Влахия“, а да подчертае колко ценна била помощта, която оказали на обсадения повторно от православните владетели Константинопол през 1236 г. подкрепленията, доведени от принца на Ахая Жофроа дьо Вилардуен и представители на най-силните по това време „морски“ италиански републики Пиза, Венеция и Генуа. И тъй като в текста липсват каквито и да било податки, че става въпрос за две отделни събития, аз смятам, че Мускес по-скоро е имал предвид едно и също напускане на армията на Жан дьо Бриен, което е споменал двукратно, за да подчертае неадекватното отслабване на константинополската отбрана, подложена на две

MADGEARU, Alexandru. *The Asanids: the political and military history of the second Bulgarian Empire (1185–1280)*. Leiden: Brill, 2017, p. 218. ISBN 978-90-04-32501-2; WOLFF, Robert Lee. The Latin Empire of Constantinople, 1204–1261. In: *A History of the Crusades*. Vol. 2. The Later Crusades 1189–1311. Kenneth W. SETTON (ed.). Madison: University of Wisconsin Press, 1969, pp. 187–234, p. 219. ISBN 978-0299048440.

⁴² MOUSKÉS, Philippe. *Op. cit.*, pp. 613–614 (v. 29 039–29 046; 29 050–29 053): Mais Vatace et li rois Ausens ./ Li Micalis et li Coumain ./ Et li Blac ausi tout de plain ./ Et li Toldres , uns om poisans ./ L'oïrent dire aus ne sai quans ./ Venut sont viers Costantinoble ./ L'empérial cité , la noble ./ Pour le roi Jehan asségier. [...] Et quant li rois Jehans le sot ./ Des siens manda quan que il pot ./ Si n'ot blous que VIIIxx chevaliers.

⁴³ Вж. по-подробно ИВАНОВ, Владислав. *Рицарите йоанити, кръстоносните походи и Балканите (XI–XIII в.)*. София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН/Парадигма, 2020, с. 301–305. ISBN 978-619-7179-15-6.

силни нападения през две поредни години – 1235 и 1236. На същото мнение впрочем е един от най-ранните изследователи на текста – известният френски ерудит Шарл Дюканж (1610 – 1688)⁴⁴.

За нашата тема е най-важно споменаването на Мускес, че „добрите сержанти, декарсите [десетниците] и голяма част от рицарите“, от които Жан дьо Бриен се отказал поради скъперничеството си, преминали „оттатък във Влахия“⁴⁵. Според Дж. Лангдън цитираният пасаж трябвало да се разбира в смисъл, че напусналите латинската войска наемници „преминали през Влахия на път за [родната им] Западна Европа“⁴⁶. Това мнение не намира поддръжници в научните среди; останалите изследователи, които коментират сведението, единодушно приемат, че то отразява преминаването на споменатите наемници на българска служба⁴⁷. Тълкуването на Лангдън изглежда погрешно по няколко причини. На първо място е твърде малко вероятно намиращият се по това време в конфликт с Латинската империя и Римската църква цар Йоан Асен II да остави франкски войници да прекосяват свободно земите му. Те едва ли биха могли да преодолеят съпротивата на българската войска по дългия път, който се простира между Константинопол и териториите на най-близкото „латинско“ кралство – Унгария. Без отговор остава и въпросът защо е трябвало да минават през България, когато е можело да се приберат в родните си места по същия начин, по който са дошли оттам, т.е. с кораби през Егейско и Средиземно море. За финал самите стихове на Мускес ни подсказват, че наемниците преминали на военна служба във „Влахия“: „... защото така постъпва онзи, който не може по-добре,/ а договорите трябва да се спазват,/ както ни учи [Светото] писание“⁴⁸. Приведените дотук извори показват ясно, че основният мотив на тези войници да напуснат родината си и да предприемат дългото пътуване до Балканите е паричната печалба. Поради това правилното тълкуване на сведенията на Мускес следва да бъде, че отказът на скъперника Жан дьо Бриен да им осигури предварително договореното заплащане подтиква голяма част от неговите франкски наемници да преминат на служба във войската на българския цар, тъй

⁴⁴ ДЮКАНЖ, Шарл. *История на империята на Константинопол*. Рая ЗАИМОВА (състав. и прев.). София: Аргес, 1992, с. 150. ISBN 954-509-056-1.

⁴⁵ Вж. бел. 41.

⁴⁶ LANGDON, John S. *Op. cit.*, p. 117.

⁴⁷ ДЮКАНЖ, Шарл. *Цит. съч.*, с. 150; MADGEARU, Alexandru. *Op. cit.*, p. 218; WOLFF, Robert Lee. *Op. cit.*, p. 219; ЗЛАТАРСКИ, Васил. *История на българската държава през сръдните въкове*. Т. 3. Второ българско царство. България при Асъневци (1187–1280). 1 изд. София: Придворна печатница, 1940; 2. фототип. изд. Димитър АНГЕЛОВ (ред.). София: Наука и изкуство, 1972, с. 391.

⁴⁸ Срв. пълния превод на цитирания пасаж по-горе.

като в този момент нямат по-добър вариант да получат онова, което им е било обещано и заради което са дошли в тези далечни страни.

За съжаление, не разполагаме с повече сведения за съдбата на въпросните наемници. Фактът, че те преминали на служба именно при Йоан Асен II⁴⁹, подсказва за важната роля на българския цар в тогавашната антилатинска коалиция, в която освен него според Мускес участват още никейският император Йоан III Дука Ватаци и солунските василевси, братята Мануил и Теодор Комнин⁵⁰. Добре известно е, че последните двама по това време са васали на българския цар. Възможно е също така към 1234 – 1235 г. Йоан Асен II да притежава по-значителни финанси и/или да има по-голяма нужда от наемници в сравнение с останалите местни владетели, за да бъде предпочетен пред тях от франкските бойци. На избора им може да е повлиял и фактът, че съпругата на Асен е унгарска принцеса, а държавата му доскоро е била подчинена на Рим в църковно отношение. Нещо повече, добре известно е, че същият български цар дълго време е бил ценен съюзник на латинските императори, особено на Роберто Куртене⁵¹. Освен това изброеното дотук предполага, че Йоан Асен II е бил добре запознат със западноевропейските обичаи и най-вероятно е разполагал с достатъчно служители, които са разбирали старофренски и латински, т.е. езиците, на които предимно са говорили и пишели управниците и военните в Латинската империя. Последното със сигурност би улеснило общуването с наемниците на Жан дьо Бриен, които най-вероятно са били родом предимно от Франция и Италия.

След всичко казано не бива да забравяме, че макар информацията в хрониката на Мускес да притежава висока степен на достоверност, подборът на думите, използвани в нея, е повече или по-малко съобразен с изискванията на мерената реч. Споменатото там преминаване на наемниците *en Blaquie* е описано твърде лаконично и досега не е потвърдено от друг извор, поради което

⁴⁹ Същото мнение поддържа MADGEARU, Alexandru. *Op. cit.*, p. 218.

⁵⁰ Вж. бел. 43. В. Гюзелев смята, че Мускес погрешно нарича Мануил Комнин Михаил (Micalis), вж. ГЮЗЕЛЕВ, Васил. *Средновековна поезия...*, с. 257, бел. 3. Но тъй като е известно, че Мануил през тези години води предимно пролатинска политика, а данните на Мускес за събитията на Балканите обикновено са точни, то може би не е допуснал грешка, а е имал предвид друг балкански владетел на име Михаил. През годините, в които антилатинската коалиция е най-силна, т.е. 1235 – 1237 г., епирският деспот Михаил II Комнин, който е роден ок. 1206 г. и управлява Епир между 1230 и 1266/1268 г., най-вероятно също е васал на българския цар Йоан Асен II и би могъл да участва във войната срещу Латинската империя.

⁵¹ Вж. напр. *The Chronique d'Ernoul and the Colbert-Fontainebleau continuation of William of Tyre*. Vol. 2. Colbert Fontainebleau continuation (The Medieval Mediterranean. Peoples, Economies and Cultures, 400–1500, 135/2). Peter EDBURY; Massimiliano GAGGERO (eds.). Leiden: Brill, 2023, p. 252. ISBN 978 90 04 54759 9.

следва да бъдем внимателни със заключенията. Така например, от други източници знаем, че през същите години (1233 – 1234) много бойци от западноевропейски произход, включително англичани и французи, служат във войската на Никейската империя⁵². Не би било учудващо някои от посочените франки в никейската армия също да са дошли на изток, като наемници на Жан дьо Бриен, а преминаването им на служба при Йоан III Дука Ватаци да е останало неспоменато в хрониката на Мускес, защото не е намерил подходяща рима или не му е било известно.

За финал ще разгледам един малко по-особен случай на латинско „дезертьорство“, споменат в писмо на папа Григорий IX, изпратено до главната квартира на военно-монашеския Орден на хоспиталиерите йонанити⁵³ в сирийския град Акра на 13 март 1238 г. В посочения текст папата обвинява хоспиталиерите, че били оказали „военна подкрепа срещу латинците [auxilium contra Latinos]“ на „Ватаци, враг на Господа и Църквата“ (Vatacio, Dei et Ecclesie inimico), т.е. на никейския император Йоан III Дука Ватаци, „с коне и оръжия [in equis et armis]“. Според писмото в замяна на помощта си хоспиталиерите получили от Ватаци „земи и казали [terrīs et casalibus ab ipso receptis]“⁵⁴.

Съществуването на съюзни отношения между Ордена и Ватаци не е известно от други извори, но нямаме причини да се съмняваме в достоверността на цитираното сведение. То, разбира се, изглежда твърде необичайно, като имаме предвид, че хоспиталиерите са римокатолически орден, чиито основни дейности са грижата за франкските поклонници и защитата на латинската кауза в т.нар. Отвъдморски земи, които включват и Романия, т.е. бившите византийски територии. Поради това би следвало да очакваме военното крило на Ордена да помага на Латинската империя, а не на Ватаци, когото би трябвало да възприема като схизматичен и съответно вражески владетел. Спецификите на тогавашната политическа конюнктура и някои други писма от кореспонденцията на папа Григорий IX до голяма степен изясняват причините за

⁵² Вж. напр. *The Disputatio of the Latins and the Greeks, 1234*, pp. 60–61; 137–138: *Latini, Francigene, Anglici et diverse nationes*.

⁵³ Още от XIII в. и до наши дни Орденът е наричан накратко *Хоспитала*, поради което същото название се използва и в настоящия материал. Опитите за заместването му с „[Орден на] Болницата“ в някои съвременни български публикации са неуместни, тъй като посоченият превод не отговаря на съдържанието – в случая става въпрос за построения през XI в. йерусалимски хоспитал, който е не само болница, а и приют за бедни и център за раздаване на милостиня.

⁵⁴ *Cartulaire général de l'Ordre des Hospitaliers de Saint-Jean de Jérusalem, 1100–1310*. T. 2. 1201–1260. Joseph-Marie-Antoine DELAVILLE LE ROULX (ed.). Paris: Ernest Leroux, 1897, doc. no. 2186, pp. 523–524; *Les registres de Grégoire IX*. Vol. 1..., pp. 919–920. *Казали* тук е употребено в смисъл на феодално поземлено владение, обработвано от зависими селяни (или наематели, които изпълняват феодални задължения към собственика).

подобни действия. Изглежда, че цитираният упрек към Хоспитала е част от кампанията на Григорий IX срещу латинските противници на Балканите и по-конкретно от усилията му да накара западноримския император Фридрих II и неговите привърженици да окажат съдействие на обявления от папата кръстоносен поход, предвождан от Балдуин II, който трябва да стигне от Франция до Константинопол. На 12 и 17 март 1238 г. папата изпраща две писма до Фридрих II, с които го моли да подпомогне кръстоносния поход срещу „непокорните и еретични гърци [...] схизматикът Ватаци и неговите поддръжници“ и му заявява, че ако откаже на молбата му, той „ще изглежда така, сякаш насърчава грешките на споменатите схизматици“, а Църквата „няма да може да си затвори очите“ пред „онова, което се предприема за събарянето на католическата вяра“⁵⁵.

Само няколко месеца преди посочените дати Фридрих II най-вероятно сключва съюз с вече споменатата православна коалиция, състояща се от силите на Ватаци, Йоан Асен II и Теодор Комнин, която по това време продължава войната си срещу Латинската империя⁵⁶. Тъй като ни е известно, че по същото време Ордена на хоспиталиерите подкрепя Фридрих II, който е негов феодален сюзерен в ролята си на йерусалимски крал, то можем да допуснем, че по тази причина след сключването на гореспоменатия съюз някои от военните на Ордена, които се намират във все още незавладените територии на Латинска Романия, решават да минат на страната на православната коалиция. При това местните йоанити вероятно не са единствените латинци в Романия, които вземат подобно решение. Последното става ясно от едно писмо на Григорий IX, изпратено само 9 дни след писмото до Хоспитала (на 22 март 1238 г.), до Латинския патриарх на Константинопол. С посоченото послание папата дава на патриарха правото да опрощава обявеното отлъчване от Църквата на онези латинци, които били преминали *ad partem Graecorum*, т.е. на страната на „гърците“ (което в случая означава по-скоро „православните“), *contra Constantinopolitanum imperium*, при условие че „дезертьорите“ се върнели „под управлението на [Католическата] църква и [Латинската] империя“⁵⁷.

В научната литература данните за сътрудничеството между йоанитите и Ватаци като цяло се приемат за достоверни, но по-подробно върху тях от познатите ми автори се спира единствено историографът на Ордена от началото на

⁵⁵ *Epistolae saeculi XIII e regestis pontificum romanorum selectae*. T. 1. Karl RODENBERG (publ.). Berlin: Weidmann, 1883, doc 724–725, pp. 622–624. ISBN (Reprint) 978-3-447-17001-7.

⁵⁶ Вж. ИВАНОВ, Владислав. *Рицарите йоанити...*, с. 307–312 и цит. там лит.

⁵⁷ *Les registres de Grégoire IX*. Vol. 1..., pp. 955–956.

XVIII в., френският абат Верто (1655 – 1735)⁵⁸. В своя коментар на сведенията Верто не споменава нищо за предположената от мен връзка, съществувала между политиката на Фридрих II и тогавашните действия на Хоспитала, като вместо това защитава тезата, че Ватаци и Ордентът се били съюзили поради техния общ враг – „неверниците“. Освен това никейският владетел в 1238 г. бил пред вратите на Константинопол и вече почти „господар на империята“, а хоспиталиерите имали свои „домове“ в столицата, поради което те просто нямало как да избегнат колаборацията с него⁵⁹. Последното обяснение звучи доста наивно, за да е вярно, особено като знаем, че Константинопол е превзет от никейските войски едва през 1261 г., дълго след смъртта на Ватаци. Възможно е обаче догадката за „общия враг“ да има известни исторически основания, макар и не точно тези, които е предполагал Верто.

Обикновено западните автори от XVII – XVIII в., които пишат за „неверници“ в Югоизточна Европа, имат предвид най-вече анатолийските турци, завоювали региона преди две-три столетия. Вероятно Верто е мислел точно за тях, когато е писал цитираните по-горе пасажки, но те през 1238 г. са все още твърде далеч от европейските брегове. Същевременно малко по-рано, близо до Константинопол, се заселват пришълци, които също са „неверници“ и дори говорят на тюркски диалект, но не идват от Анатолия. Това е една многобройна орда, съставена от побягнали пред татарите кумански езичници, които през лятото на 1237 г. се установяват недалеч от устието на р. Марица. Латинските барони, които управляват имперската столица след смъртта на Жан дьо Бриен и в отсъствието на Балдуин II, решават, че това е отлична възможност да спечелят прочутите с воинските си умения кумани за техни съюзници. Куманските ханове приемат латинското предложение за съюз срещу никейския император⁶⁰. Не е изключено именно това реално съществувало сътрудничество на константинополските власти с „неверници“ през 1237 – 1238 г. да е било използвано като повод от някои латинци и конкретно от местни хоспиталиери, за да преминат на страната на Ватаци. Но тъй като нямаме конкретни данни, които да подкрепят посоченото предположение, а Верто не посочва източник за своето твърдение, то остава чисто умозрително, а съвпадението в хронологията на

⁵⁸ VERTOT, René-Aubert. *The History of the Knights Hospitallers of St. John of Jerusalem, Styled afterwards, The Knights of Rhodes, and at present, The Knights of Malta, translated from the french of Mons. L'Abbe de Vertot*. Vol. 1. Edinburgh: R. Fleming, 1757, pp. 278–279. Вж. също DELAVILLE LE ROULX, Joseph-Marie-Antoine. *Les Hospitaliers en Terre Sanctae et a Chypre (1080–1310)*. Paris: Ernest Leroux, 1904, p. 181; SPENCE, Richard T. Gregory IX's attempted expeditions to the Latin Empire of Constantinople: the crusade for the union of the Latin and Greek churches, *Journal of Medieval History*, 1979, no. 5, p. 173. ISSN 0304-4181.

⁵⁹ VERTOT, René-Aubert. *Op. cit.*, p. 279.

⁶⁰ АКРОПОЛИТ, Георгий. *История*, гл. 35–36, с. 72–73.

събитията би могло да е случайно. Далеч по-вероятна изглежда хипотезата, че латинското „дезертьорство“ от началото на 1238 г. се дължи на влиянието на западния император Фридрих II върху политиката на Ордена. Добре известно е, че Фридрих II остава съюзник на Ватаци и през следващите години до самия край на управлението си. Що се отнася до хоспиталиерите, то не разполагаме с повече сведения за тяхно сътрудничество с никейския василевс или някой друг балкански владетел от този период.

* * *

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ | REFERENCES

АКРОПОЛИТ, Георгий. *История*. П. И. ЖАВОРОНКОВ (пер., вступ. ст., комм. и прил.). Санкт-Петербург: Алетей, 2005. ISBN 978-5-91419-835-7.

ВАЛАНСИЕН, Анри дьо. *История на император Анри*. Ивайло БУРОВ (прев.). София: Полис, 2009. ISBN 978-954-796-029-9.

ВИЛАРДУЕН, Жофроя дьо. *Завладяването на Константинопол*. Иван БОЖИЛОВ (прев.). София: Наука и изкуство, 1985. УДК 949.5+940.1.

ГЮЗЕЛЕВ, Васил. *Папството и българите през Средновековието (IX–XV в.)*. Пловдив: Фондация „Българско историческо наследство“, 2009. ISBN 978-954-91983-4-8.

ГЮЗЕЛЕВ, Васил. *Средновековна поезия от и за българите*. София: Захарий Стоянов, 2015. ISBN 978-954-09-0817-5.

ДЕТРЕЗ, Раймонд. *Не търсят гърци, а ромеи да бъдат. Православната културна общност в Османската империя. XV–XIX в.* София: Кралица Маб, 2015. ISBN 978-954-533-146-6.

ДЮКАНЖ, Шарл. *История на империята на Константинопол*. Рая ЗАИМОВА (състав. и прев.). София: Аргес, 1992. ISBN 954-509-056-1.

ЖАВОРОНКОВ, Петр Иванович. *Никейская империя и Запад. Византийский временник*, 36, 1974, с. 100–121.

ЗЛАТАРСКИ, Васил. *История на българската държава през сръдните въкове*. Т. 3. Второ българско царство. България при Асъневци (1187–1280). 1. изд. София: Придворна печатница, 1940; 2. фототип. изд. Димитър АНГЕЛОВ (ред.). София: Наука и изкуство, 1972.

ИВАНОВ, Владислав. *Как се разделя християнският свят? Начало на конфронтацията между православния Изток и католическия Запад. В: Хармония в различията*. София: Академично издателство За буквите – О писменехъ, 2018, с. 63–70. ISSN 2367-7899.

ИВАНОВ, Владислав. *Рицарите йоанити, кръстоносните походи и Балканите (XI–XIII в.)*. София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН/Парадигма, 2020. ISBN 978-619-7179-15-6.

ЙОРДАНОВ, Калин. *Принцът на Филипопол: непознатият деспот Алексей Слав в светлината на нови открития*. София: ИБЦТ-БАН, Wunderkammer, 2022. ISBN 978-619-92254-0-0.

Латински извори за българската история. (ЛИБИ). Т. 4. Васил ГЮЗЕЛИЕВ (ред.). София: Издателство на БАН, 1981. УИК 34,89.

AKROPOLIT, Georgiy. *Istoriya*. P. I. ZHAVORONKOV (per., vstup. st., komm. i pril.). Sankt-Peterburg: Aleteyya, 2005. ISBN 978-5-91419-835-7.

AKROPOLITES, George. *The History*. Ruth MACRIDES (introduc., trans. and comment.). Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-921067-1.

ANGOLD, Michael. *A Byzantine Government in Exile. Government and Society under the Laskarids of Nicaea, 1204–1261*. Oxford: Oxford University Press, 1975. ISBN 0198218540.

Bullarium Hellenicum. Pope Honorius III's Letters to Frankish Greece and Constantinople. William O. DUBA; Christopher SCHABEL (eds.). Turnhout: Brepols, 2015. ISBN 978-2-503-55464-8.

Cartulaire général de l'Ordre des Hospitaliers de Saint-Jean de Jérusalem, 1100–1310. T. 2. 1201–1260. Joseph-Marie-Antoine DELAVILLE LE ROULX (ed.). Paris: Ernest Leroux, 1897.

CLARI, Robert de. *La conquête de Constantinople*. Philippe LAUER (ed.). Paris: Honoré Champion, 1956.

DELAVILLE LE ROULX, Joseph-Marie-Antoine. *Les Hospitaliers en Terre Sanctae et a Chypre (1080–1310)*. Paris: Ernest Leroux, 1904.

DETREZ, Raymond. *Ne tarsyat gartsī, a romei da badat. Pravoslavnata kulturna obshtnost v Osmanskata imperiya*. HV–HIH v. Sofia: Kralitsa Mab, 2015. ISBN 978-954-533-146-6.

DUDA, Herbert W. *Die Selttschukengeschichte des Ibn Bībī*. Kopenhagen: Munksgaard, 1959. Universität Wien FBB Byzantinistik und Neogräzistik 30 098.

DYUKANZH, Sharl. *Istoriya na imperiyata na Konstantinopol*. Raya ZAIMOVA (sastav. i prev.). Sofia: Arges, 1992. ISBN 954–509–056–1.

Epistolae saeculi XIII e regestis pontificum romanorum selectae. T. 1. Karl RODENBERG (publ.). Berlin: Weidmann, 1883. ISBN (Reprint) 978-3-447-17001-7.

GYUZELEV, Vasil. *Papstvoto i balgarite prez Srednovekovieto (IX–XV v.)*. Plovdiv: Fondatsiya „Bulgarsko istoricheskoto nasledstvo“, 2009. ISBN 978-954-91983-4-8.

GYUZELEV, Vasil. *Srednovekovna poeziya ot i za balgarite*. Sofia: Zahariy Stoyanov, 2015. ISBN 978-954-09-0817-5.

IVANOV, Vladislav. *Kak se razdelya hristiyanskiyat svyat? Nachalo na konfrontatsiyata mezhdu pravoslavniya Iztok i katolicheskiya Zapad. V: Harmoniya v razlichiyata*. Sofia: Akademichno izdatelstvo Za bukvite – O pismenehy, 2018, s. 63–70. ISSN 2367-7899.

IVANOV, Vladislav. *Ritsarite yoaniti, krastonosnite pohodi i Balkanite (XI–XIII v.)*. Sofia: Institut za balkanistika s Tsentar po trakologiya – BAN/Paradigma, 2020. ISBN 978-619-7179-15-6.

KAZHDAN, Alexander. Latins and Franks in Byzantium: Perception and Reality from the Eleventh to the Twelfth Century. In: *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*. Angeliki LAIOU; Roy MOTTAHEDEH (eds.). Washington, DC: Dumbarton Oaks, 2001, pp. 83–100. ISBN 0-88402-277-3.

KYRIAKIDIS, S. Crusaders and mercenaries: the west-European soldiers of the Laskarids of Nicaea (1204–1258). *Mediterranean Historical Review*, 2014, vol. 29, no. 2, pp. 139–153. ISSN 0951-8967. ISSN (Online) 1743-940X.

LANGDON, John S. The forgotten Byzantino-Bulgarian assault and siege of Constantinople, 1235–1236, and the breakup of the entente cordiale between John III Ducas Vatatzes and John Asen II in 1236 as background to the genesis of the Hohenstaufen – Vatatzes alliance of 1242. In: *Byzantina kai Metabyzantina*. Vol. 4. Byzantine Studies in Honor of Milton V. Anastos. Speros VRYONIS (ed.). Malibu: Undena Publications, 1985, pp. 105–136. ISBN 0-89003-169-X.

Latinski izvori za bulgarskata istoriya. (LIBI). T. 4. Vasil GYUZELEV (red.). Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1981. UIK 34,89.

Les registres de Grégoire IX. Vol. 1 (1227–1235). Lucien AUVRAY (ed.). Paris: Albert Fontemoing, 1896.

LOCK, Peter. *The Franks in the Aegean, 1204–1500*. New York: Routledge, 1995, repr. 2013. ISBN 13: 978-0-582-05139-3 (pbk).

LONGNON, Jean. La campagne de Henri de Hainaut en Asie Mineure en 1211. *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales de l'Académie royale de Belgique*. T. 34. Bruxelles, 1948, pp. 442–452.

LONGNON, Jean. *Les compagnons de Villehardouin. Recherches sur les croisés de la quatrième croisade*. Genève: Droz, 1978. LC: 78385440.

MADGEARU, Alexandru. *The Asanids: the political and military history of the second Bulgarian Empire (1185–1280)*. Leiden: Brill, 2017. ISBN 978-90-04-32501-2.

MOUSKÉS, Philippe. *Chronique rimée*, Frédéric A.F. Thomas de REIFFENBERG (dir.) T. 2. Bruxelles: M. Hayez, 1838.

Nicephori Gregorae Byzantina historia: Graece et Latine. Vol. 1. Ludwig SCHOPEN (ed.). Bonn: Weber, 1829.

Nicetae Choniatae Histori. Vol. 1 (Corpus Fontium Historiae Byzantinae. XI, I, Series Berolensis). Ioannes Aloysius VAN DIETEN (rec.). Berlin: Walter de Gruyter, 1975. ISBN 3-11-004528-1.

NICOL, Donald. The Papal scandal. In: *Studies in Church History*. Vol. 13. The Orthodox Churches and the West. Oxford: Basil Blackwell, 1976, pp. 145–168. ISBN-10: 0631171800. ISBN-13: 978-0631171805.

OIKONOMIDES, Nicolas. Cinq actes inédits du patriarche Michel Autôreianos. *Revue des études byzantines*, 25, 1967, pp. 113–145.

PERRY, Guy. *John of Brienne. King of Jerusalem, Emperor of Constantinople c. 1175–1237*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-10704-310-7.

PRINZING, Günter. Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel vom 13. Januar 1212. Überlieferungsgeschichte, Neuedition und Kommentar. *Byzantion*, 43, 1973, pp. 395–431.

Recueil des historiens des croisades publ. par les soins de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Historiens occidentaux. T. 2. Paris: Imprimerie impériale, 1859.

SAVVIDES, Alexis G. C. Acropolites and Gregoras on the Byzantine-Seljuk confrontation at Antioch-on-the Maeander (A. D. 1211). English Translation and Commentary. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*. Vol. 15:26, 1991, pp. 93–101.

SPENCE, Richard T. Gregory IX's attempted expeditions to the Latin Empire of Constantinople: the crusade for the union of the Latin and Greek churches, *Journal of Medieval History*, 1979, no. 5, pp. 163–176. ISSN 0304-4181.

The Chronique d'Ernoul and the Colbert-Fontainebleau continuation of William of Tyre. Vol. 2. Colbert Fontainebleau continuation (The Medieval Mediterranean. Peoples, Economies and Cultures, 400–1500, 135/2). Peter EDBURY; Massimiliano GAGGERO (eds.). Leiden: Brill, 2023. ISBN 978 90 04 54759 9.

The Disputatio of the Latins and the Greeks, 1234. Jeff BRUBAKER (Introduction, trans., and comment.). Liverpool: Liverpool University Press, 2022. ISBN (Online) 9781837645572.

The Oxford Dictionary of Byzantium. Vol. 2. Alexander KAZHDAN (gen. ed.). Oxford: Oxford University Press, 1991. ISBN 0-19-504652-8.

Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levante: von neunten bis zum Ausgang des fünfzehnten Jahrhunderts. T. 2 (1205–1255.). Gottlieb Lukas Friedrich TAFEL; Georg Martin THOMAS (publ.). Wien: Die kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1856.

VACALOPOULOS, Apostolos. *Origins of the Greek nation: The Byzantine period, 1204–1461*. Ian MOLES (trans.). New Brunswick: Rutgers University Press, 1970. ISBN 8135-0659-X.

VALANSIEN, Anri dyo. *Istoriya na imperator Anri*. Ivaylo BUROV (prev.). Sofia: Polis, 2009. ISBN 978-954-796-029-9.

VALENCIENNES, Henri de. *Histoire de l'empereur Henri de Constantinople*. Jean LONGNON (ed.). Paris: Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1948.

VAN TRICHT, Filip. La politique étrangère de l'empire de Constantinople, de 1210 à 1216. Sa position en Méditerranée orientale: problèmes de chronologie et d'interprétation (1re partie). *Moyen age: Revue d'histoire et de philologie*, 2001, vol. 107, no. 2, pp. 219–238.

VAN TRICHT, Filip. *The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204–1228)*. Peter LONGBOTTOM (trans.). Leiden: Brill, 2011. ISBN 978 90 04 20323 5.

VERTOT, René-Aubert. *The History of the Knights Hospitallers of St. John of Jerusalem, Styled afterwards, The Knights of Rhodes, and at present, The Knights of Malta, translated from the french of Mons. L'Abbe de Vertot*. Vol. 1. Edinburgh: R. Fleming, 1757.

VILARDUEN, Zhofroa dyo. *Zavlyadyavaneto na Konstantinopol*. Ivan BOZHILOV (prev.). Sofia: Nauka i izkustvo, 1985. UDK 949.5+940.1.

WOLFF, Robert Lee. The Latin Empire of Constantinople, 1204–1261. In: *A History of the Crusades*. Vol. 2. The Later Crusades 1189–1311. Keneth W. SETTON (ed.). Madison: University of Wisconsin Press, 1969, pp. 187–234. ISBN 978-0299048440.

YORDANOV, Kalin. *Printsat na Filipopol: nepoznatiyat despot Aleksi Slav v svetlinata na novi otkritiya*. Sofia: IBTST–BAN, Wunderkammer, 2022. ISBN 978-619-92254-0-0.

ZHAVORONKOV, Petr Ivanovich. Nikeyskaya imperiya i Zapad. *Vizantiyskiy vremenik*, 36, 1974, s. 100–121.

ZLATARSKI, Vasil. *Istoriya na bulgarskata darzhava preza srednite vekove*. T. 3. Vtoro bulgarsko tsarstvo. Bulgaria pri Asenevtsi (1187–1280). 1. izd. Sofia: Pridvorna pechatnitsa, 1940; 2 fototip. izd. Dimitar ANGELOV (red.). Sofia: Nauka i izkustvo, 1972.

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY
“ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF HISTORY
VOLUME 108, 2025

LATIN DESERTERS IN THE ARMIES
OF THE LOCAL BALKAN RULERS (1210 – 1238)

ASSOC. PROF. VLADISLAV IVANOV, PHD

Institute of Balkan Studies and Centre of Thracology at Bulgarian Academy of Sciences

45 “Moskovska” Str. Sofia 1000, Bulgaria

<https://orcid.org/0000-0001-9727-3176>

ivanov@balkanstudies.bg

<https://doi.org/10.60053/GSU.IF.1.108.118-142>

Received 2025-06-26; reviewed 2025-07-18; accepted 2025-07-23; published online 2025-11-25

The study was conducted within the framework of the research project “[Everyday Life and Cultural Transfers in the Balkans \(6th–16th Century\)](#)”, implemented by the Institute of Balkan Studies with the Centre of Thracology at the Bulgarian Academy of Sciences and the Institute of Byzantine Studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, under a bilateral agreement between the Bulgarian Academy of Sciences and the Serbian Academy of Sciences and Arts.

The author(s), 2025. Published by St. Kliment Ohridski University Press on behalf of the Faculty of History of Sofia University “St. Kliment Ohridski”. This publication is released to the public under the terms of the [Creative Commons Attribution License](#) (CC BY 4.0, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted reuse, redistribution, and reproduction, provided the original article is properly cited.

Abstract. The primary aim of this study is to analyze selected source material attesting to the defection of soldiers from the army of the Latin Empire of Constantinople (or Romania) to the camp of its local adversaries between 1210 and 1238. Particular attention is devoted to information preserved in sources contemporary with the events, among them letters from the correspondence of the Roman popes Innocent III (1198 – 1216) and Gregory IX (1227 – 1241), letters of the Latin Emperor Henry of Hainaut (1206 – 1216), the Rhymed Chronicle of Philippe Mouskes (c. 1220 – 1282), and others. Employing modern methodological approaches to an extensive examination of the sources, the author offers a reconstruction of both the course of events and the underlying factors that led to the Latin soldiers’ defections to the service of local rulers.

Keywords: Latin empire of Constantinople, Balkans, Anatolia, armies, deserters.